

พัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน
ของประชาชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Development of People's Participation for Sustainable
Community Forestry Management in Ban Yang-Phrong, Pak
Mak Sub-District, Chaiya District, Surat Thani Province

วิษณุ ทรายแก้ว¹
จตุพล ชูจันทร์²
ภมรรัตน์ สุธรรม³

Witsanu Saikaew
Chatupol Choochan
Pamonrat Sutham

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน พัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน และประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน บ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำการเก็บข้อมูลด้านปัญหาและความต้องการมีส่วนร่วมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ คณะกรรมการบริหารชุมชน 30 คน เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ 25 คน และประชาชนจำนวน 89 คน รวม 144 คน พัฒนาการมีส่วนร่วมโดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยเทคนิค AIC ประเมินความรู้ เจตคติ และทักษะในการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการศึกษามาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์การพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

² ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน บ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยกระบวนการ AIC

ผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการได้แลกเปลี่ยนความรู้ ร่วมกันเสนอแนะ วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน แสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน โดยพบว่า คนในชุมชนยังมีการอนุรักษ์ป่าไม้น้อย เนื่องจากสภาพธรรมชาติสามารถจัดการตัวเองได้ จึงไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน แต่ในปัจจุบัน พบว่า ต้นไม้ลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว การกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชนผู้เข้าร่วมประชุม พบว่า ต้องการให้ดำเนินการแก้ไขโดยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชน วางแผนร่วมกันแก้ปัญหาโดยชุมชน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานอื่นๆ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสร้างโครงการเพื่อการพัฒนาประกอบด้วย โครงการที่ดำเนินการโดยชุมชน คือ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน บ้านยางโพรง โครงการที่ขอความช่วยเหลือจากกรมป่าไม้ คือ โครงการส่งเสริมและพัฒนาการใช้ประโยชน์ไม้ขนาดเล็กและของป่า และโครงการที่ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น คือ โครงการครอบครัวสัมพันธ์ร่วมกันปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ

การประเมินเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน ผู้วิจัยทำการประเมินด้านความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และเจตคติที่มีต่อกระบวนการในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืนก่อน และหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า หลังจากการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้ มีเจตคติที่ดีต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืนมากขึ้น ส่วนการทดสอบทักษะความสามารถในการปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน พบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมมีทักษะและความสามารถในการปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืนในระดับปานกลางขึ้นไป

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ ป่าชุมชน

Abstract

The purposes of this research were : 1) to study the level of people's participation in Sustainable Community Forestry Management in Ban Yang - Phrong, Pak Mak Sub - District, Chaiya District, SuratThani Province; 2) to develop people's participation in Sustainable Community Forestry Management, and 3) to evaluate people's participation in Sustainable Community Forestry Management

The 144 purposive random sampling populations were used to study the problem and the need for their participations. It was found that the level of participations were low. Then the data were used as the basic data in setting up the development of people's participations by means of AIC technique.

The results from the development of people's participations of the 32 participants were as follows : the participants having a chance to exchange their learning, to analyze the situations, to propose their ideas on how to deal with people's participation in Sustainable Community Forestry Management and to schedule their development projects for their community together. The pre - test and post-test on their knowledge and attitudes toward people's participations were conducted before and after the workshop. The results from the evaluation revealed that the participation knowledge and good attitudes toward the participations were higher, whereas the test on skills and abilities in dealing with the people's participations development show that the participation's abilities and skills ranged from the middle level to the upper level.

Keywords : Participation, Management, Community Forestry

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานการพัฒนาที่มีความก้าวหน้าไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนทั้งประเทศ นอกจากนี้ ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาความสมดุลของระบบธรรมชาติ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแนวป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ ถึงแม้ว่าทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถฟื้นฟูหรือทดแทนได้ หากมีการใช้อย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดความสามารถในการฟื้นฟูตนเองตามธรรมชาติได้ก็จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

ปัจจุบันกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติมีเพิ่มมากขึ้น มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน รักษาฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ให้คงไว้ หลายฝ่ายร่วมมือกันฟื้นฟูและอนุรักษ์อย่างจริงจัง รวมทั้งมีการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ โดยการปลูกป่า บุคคลหลายระดับไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับสูง นักวางแผน หรือกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรได้ให้ความสนใจในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้ทำแผนประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น สื่อมวลชนทุกแขนงได้ให้ความสนใจและเผยแพร่ข่าวทางโทรทัศน์ วิทยุ เขียนบทความในหนังสือพิมพ์ และได้มีชมรมต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมทำการจัดสัมมนาระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายครั้งเพื่อกระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คือ ชาวบ้านในชุมชนที่ได้อาศัยและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ เพราะต้องประสบความเดือดร้อนจากปัญหาตามมาจากความเสื่อมโทรมและการลดลงของป่าไม้ รวมถึงภัยธรรมชาติ เป็นต้น โดยการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบของป่าไม้

ชุมชนตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการลดลงของทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้บางส่วนของชุมชนถูกคุกคาม บุกรุกทำลาย เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง มีการถมดินในพื้นที่ป่าไม้เพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัย และการใช้พื้นที่ป่าไม้ในการเพาะปลูกยางพารา

กาแฟ ปาล์มน้ำมันและพืชผลต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น ซึ่งการลดลงของพื้นที่ทรัพยากรป่าไม้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน โดยเฉพาะชาวบ้านที่มีอาชีพทำสวน ทำไร่ ได้รับความเดือดร้อน ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดผลกระทบต่อชุมชนและพยายามร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โรงเรียนบ้านคลองไม้แดง และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านยางโพรง โดยชุมชนมีแนวคิดว่าจะมีการตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับหนึ่ง แต่ก็พบว่ายังมีส่วนสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งขาดหายไป นั่นคือการให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชนที่ถูกต้องชัดเจนสามารถนำความรู้ความเข้าใจ ไปช่วยขยายผลให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนของตน เป็นการช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า ซึ่งจะเป็นผลให้ป่าไม้สามารถอำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างยั่งยืนไม่มีที่สิ้นสุด จึงเกิดการจัดตั้งโครงการศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ปัจจุบันได้เป็นต้นแบบของศูนย์การเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาศึกษาดูงานและจัดกิจกรรมการอนุรักษ์อยู่เสมอ เช่น กิจกรรมการศึกษาป่าไม้ กิจกรรมปลูกป่าทดแทน เป็นต้น

พื้นที่ป่าไม้ชุมชนของตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่ที่วิถีชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรป่าไม้อย่างใกล้ชิด ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งในเรื่องการประกอบอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ การสร้างที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชุมชน ประชาชนบางกลุ่มเข้าไปบุกรุกป่าเพื่อทำการเพาะปลูก ทุกคนร่วมกันใช้ประโยชน์จากป่าโดยลืมหินมาให้ความสำคัญ และอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ในปัจจุบันจึงพบว่า ป่าชุมชนที่มีอยู่ลดน้อยลงอย่างรวดเร็วโดยคนในชุมชนมุ่งใช้ประโยชน์อย่างเดียว ทำให้ความสมบูรณ์ต่างๆ ที่เคยมีก็สูญสิ้นไปด้วย สภาวะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่า หากไม่มีการอนุรักษ์ป่าชุมชนไว้วันหนึ่งข้างหน้าก็จะไม่เหลือไว้ซึ่งป่าในชุมชนอีกต่อไป แนวโน้มของปัญหาต่างๆ ที่กระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนก็จะรุนแรงมากขึ้น การทำให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจว่าป่าไม้ในชุมชนเป็นสมบัติส่วนรวมที่ให้ประโยชน์สำหรับทุกคนที่อาศัยในชุมชนอย่างมหาศาล จึงควรร่วมกันรักษาไว้ให้มีความสมบูรณ์คู่ชุมชนต่อไป ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว

ผู้วิจัยจึงต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืนของประชาชน บ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน ของประชาชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืนของประชาชน บ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน ของประชาชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับนำไปพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน ดำเนินการ ดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

พื้นที่ในการเก็บข้อมูล คือ พื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 9,250 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sample) จากคณะกรรมการบริหารชุมชน จำนวน 30 คน เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการในพื้นที่ 25 คน ประชาชนในชุมชนบ้านยางโพรง

ตำบลปากหมาก จำนวน 89 คน รวมทั้งสิ้น 144 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม สามารถวัดได้อย่างเที่ยงตรง และมีความเชื่อถือได้จึงดำเนินการตรวจสอบ ดังนี้

1. การตรวจสอบความเที่ยง (Validity) โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะเรื่องตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) และการใช้ถ้อยคำ แล้วนำมาปรับปรุง

2. การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปปรับใช้กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรที่ศึกษา จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรการหาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficienta) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540 : 125 - 126)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science)

สถิติที่ใช้ คือ

ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เพื่อจัดระดับการมีส่วนร่วมโดยใช้เกณฑ์น้ำหนักเฉลี่ย (Weight Mean Score : WMS)

ขั้นที่ 2 พัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน บ้านยางโพรง

เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัย

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการใช้กระบวนการเทคนิค AIC ครั้งนี้ ใช้ห้องประชุมของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านยางโพรง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืน บ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้กระบวนการเทคนิค AIC ประกอบด้วย ใบบางกิจกรรม แบบสังเกตพฤติกรรม และ แบบบันทึกสรุปผลการประชุมชนิดปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์และสังเกต โดยผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเองทั้งหมด

การเก็บข้อมูลจากแบบบันทึกสรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ โครงสร้างปลายเปิดที่ดำเนินการตามกระบวนการ AIC 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสร้างองค์ความรู้ (Appreciation : A) 2) ขั้นการสร้างแนวทางพัฒนา (Influence : I) และ 3) ขั้นการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

โดยการเก็บข้อมูลจากการสรุปผลในแต่ละขั้นตอน ทำการบันทึกผลการประชุมเชิงปฏิบัติการประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยใช้คำถามปลายเปิดให้ที่ประชุมได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ฟัง สังเกต สรุปผล แล้วบันทึกผลที่ได้จากการประชุมในแต่ละตอนตามกระบวนการเทคนิค AIC พร้อมสัมภาษณ์เพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่กระจ่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะของบุคคลจากแบบสอบถามในลักษณะเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติร้อยละและค่าเฉลี่ยโดยใช้โปรแกรม SPSS

2. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อหาข้อมูลในประเด็นที่ต้องการด้วยวิธีการตามขั้นตอนต่อไปนี้

2.1 การอ่านซ้ำข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมา และเป็นการอ่านด้วยทักษะพื้นฐานของผู้วิจัยเอง ในขณะที่อ่านข้อมูลนั้น ผู้วิจัยตีความควบคู่ไปด้วย โดยใช้หลักการตีความที่เป็นจริงมากที่สุด คือ จริงตามที่ประชากรได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อให้ได้บริบท (Context) หมายถึง ผู้วิจัยจะได้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเด็นที่ต้องการศึกษา

2.2 การอธิบายโดยเห็นความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์อะไรเกิดขึ้นก่อน - หลัง โดยการพยายามวิเคราะห์และพิจารณาให้ได้ว่า

ปรากฏการณ์ทั้ง 2 ครั้งเกิดขึ้นในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยก็จะได้ให้ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผลตามหลักการเปรียบเทียบตรรกะ (Logic) โดยการเปรียบเทียบว่าอะไรเหมือนกันน่าจะอยู่กลุ่มเดียวกันซึ่งเป็นหลักอนุมาน (Induction) แล้วอธิบายได้ว่า การสังเกตข้อมูลหลายๆ ครั้ง พบว่า ข้อมูลที่ซ้ำกันหลายครั้ง มีสาระสำคัญแบบเดียวกัน ก็สรุปได้ว่า มีแบบแผน (Pattern) ของปรากฏการณ์สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่จะสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลได้เพราะหลักอนุมาน (Induction) คือ การสังเกตหลายๆ ครั้ง แล้วสรุปเป็นแบบแผนเดียวกัน

ระยะเวลาในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมเชิงปฏิบัติการใช้เวลา 2 วัน โดยเทคนิค AIC เป็นกระบวนการในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นที่ 3 ประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรง

รูปแบบการประเมิน ใช้รูปแบบการประเมินแบบกลุ่มเดี่ยววัดก่อนและหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ (One Group Pretest - Posttest) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยยึดเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ของผู้เข้าร่วมอบรมก่อน - หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ และแบบทดสอบเจตคติของผู้เข้ารับการอบรม ก่อนนำแบบทดสอบทั้งหมดไปใช้ได้ทำการหาความตรง หรือความแม่นยำตรง (Validity) และหาความเชื่อมั่นหรือความเที่ยง (Reliability)

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน Paired Sample - test เพื่อประเมินผลจากการเข้าร่วมกิจกรรม ตามขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการ AIC เปรียบเทียบผลคะแนน ความแตกต่างระหว่างก่อน - หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้สถิติ t - test ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ป่าชุมชนจนเกิดการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน โดยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการหรือโครงการที่ใช้แก้ปัญหาของชุมชนซึ่งผลในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชนและความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนของคณะกรรมการบริหารชุมชนบ้านยางโพรง ก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการ AIC มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ความรู้หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ความรู้หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการมีคะแนนเฉลี่ยในระดับสูง หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการ AIC แล้ว คณะกรรมการบริหารชุมชนบ้านยางโพรงมีความรู้ในเรื่องการจัดการป่าชุมชนสูงกว่าก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เจตคติของคณะกรรมการบริหารที่มีต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรง ก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรงตามกระบวนการ AIC คณะกรรมการบริหารชุมชนบ้านยางโพรงมีเจตคติในเรื่องการมีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการป่าชุมชนสูงกว่าก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้กระบวนการ AIC บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประชาชนเคยชินกับการที่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหน่วยงานของทางราชการไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมการดำเนินการเกือบจะทุกด้านรัฐเป็นผู้ให้ ประชาชนไม่เคยได้กำหนดความต้องการหรือทิศทาง

ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

2. ในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษาผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้มีการแทรกให้ความรู้ให้กับผู้เข้าร่วมประชุม คือ ผู้นำชุมชนกับการพัฒนาการจัดการจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรงและเรียนรู้อะไรบ้าง ซึ่งก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการได้มีการทดสอบความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏว่าผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากผู้เข้ารับการประชุมเคยได้อบรมความรู้ในเรื่องดังกล่าวมาก่อนแล้ว เนื่องจากผู้เข้ารับการอบรมส่วนมากเคยเป็นคณะกรรมการบริหารชุมชนมาหลายสมัย สอดคล้องกับ เศรษฐี จุฬาเสรีกุล (2548 : 39) ได้อธิบายกระบวนการ AIC ว่าเป็นการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน โดยวิธีที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในการประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 32 คน โดยแบ่งสมาชิกเข้าร่วมอบรมออกเป็น 3 กลุ่ม ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการตามหลักการของกระบวนการ AIC ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ

2.1 ขั้นการสร้างความรู้ซึ่งคุณค่า (Appreciation : A) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบอกกล่าวและระดมความคิดเห็นถึงสภาพป่าชุมชนบ้านยางโพรงในอดีตถึงปัจจุบัน และสิ่งที่อยากให้มีหรือให้เกิดขึ้นในอนาคตนั้น ผลปรากฏว่า สภาพการในอดีตของชุมชนเกี่ยวกับด้านโครงสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ การบริการด้านสาธารณสุข การดูแลความเป็นอยู่ของพี่น้องประชาชนยังไม่ดีพอ ซึ่งสาเหตุมาจากหน่วยงานภาครัฐและกรมป่าไม้ยังขาดแคลนงบประมาณ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และประกอบกับประชาชนในเขตชุมชนบ้านยางโพรง อพยพโยกย้ายเข้ามาจากหลายพื้นที่ทำให้การปกครองและการให้ความร่วมมือกับชุมชน ยังไม่เป็นรูปธรรมเพราะขาดผู้นำที่เข้มแข็ง เพราะต่างคนก็ต่างอยู่ต่างที่จะสร้างเนื้อสร้างตัวสร้างครอบครัวของตัวเองให้เกิดความพร้อม เมื่อมีผู้คนเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้นปัญหาต่างๆ ก็มากขึ้นเป็นทวีคูณ เช่น ปัญหาด้านที่ทำกิน ยาเสพติด โจรผู้ร้าย สุขอนามัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ต้องเสื่อมสภาพลง อีกทั้งชุมชนบ้านยางโพรงเป็นชุมชนที่มีพื้นที่กว้างขวางและประชาชนในชุมชนยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองและชุมชนว่าจะต้องมีส่วนร่วม

ในเรื่องใดบ้างคิดว่าการดูแลชุมชนท้องถิ่นเป็นภาระหน้าที่ขององค์กรภาครัฐ เมื่อเข้าไปใช้ให้บริการหรือพัฒนาทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นเพราะไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน แต่ปัญหาดังกล่าวว่าจะลดลงได้บ้างโดยเฉพาะเมื่อมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการปกครองท้องถิ่นโดยการกระจายอำนาจลงสู่ชุมชนมากขึ้นน่าจะทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกและรู้บทบาทหน้าที่และสมาชิกในชุมชนได้พัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ มีความรู้ ความสามารถ มีส่วนร่วมในการบริหาร การวางแผน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผล ร่วมตรวจสอบ มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างองค์ความรู้นำไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและเกิดแนวพัฒนา เป็นของชุมชนเอง มีกระบวนการทำงานเป็นของตนเอง สามารถที่จะยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนไปได้ตามสภาพการณ์ ทุกชุมชนสะท้อนปัญหาและความต้องการมาใกล้เคียงกันและปัญหาที่สำคัญหลักสำคัญประการหนึ่งของทุกชุมชน คือปัญหาของป่าไม้และการจัดการกับสภาพป่าไม้ที่เกิดขึ้น ซึ่งปัญหาที่ชุมชนบ้านยางโพรงกำลังประสบในขณะนี้และโดยลำพังฝ่ายเดียวไม่สามารถที่จะแก้ปัญหานี้ได้หากไม่ดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

2.2 ชั้นปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลระหว่างกัน (Influence : I) เป็นการสร้างแนวทางการพัฒนาที่เน้นการระบุงิจกรรมหรือโครงการที่จะนำมาแก้ไขปัญหาป่าชุมชนบ้านยางโพรงและพัฒนาไปสู่อนาคตที่ดีกว่า โดยการจัดแยกประเภทของปัญหาพร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญ พบว่า มีกิจกรรมที่หลากหลายที่สมาชิกในแต่ละกลุ่มเสนอแต่ไม่สามารถดำเนินการได้เองและได้มีการเสนอที่จะให้มีการประสานกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยได้มีการจัดแยกประเภทของกิจกรรมและโครงการออกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ประเภทที่สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะทำเองได้ กิจกรรมที่เสนอต่อกรมป่าไม้และ กิจกรรมที่ต้องขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ กิจกรรมที่สมาชิกสามารถดำเนินการได้เองส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมพัฒนาด้านจิตสำนึกที่ดีภายในชุมชนให้ทุกคนหันมาเอาใจใส่ครอบครัวของตนเอง เช่น กิจกรรมรณรงค์การรักษาความสะอาดบ้านเรือน ปลูกไม้ดอกไม้ประดับบริเวณบ้าน 2) ส่วนกิจกรรมที่ต้องนำเสนอต่อกรมป่าไม้ คือกิจกรรมที่ต้องอาศัยการประสานและต้องใช้งบประมาณ เช่น โครงการศึกษาดูงาน โครงการอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหารชุมชน โครงการจัดทำประชาพิจารณ์หรือประชาคมชุมชน ในการวางแผนพัฒนาชุมชนร่วมกับกรมป่าไม้ และ 3) กิจกรรมที่ขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่โครงการและกิจกรรมจะมีความเชื่อมโยงกับภารกิจ

ของหน่วยงานอื่นๆ เช่น การขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้กับประชาชน ในชุมชน และเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ตลอดจนการขอสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ในการปลูกป่า เพื่อทดแทนป่าที่เสียไป เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะต้องได้รับการประสานและให้ความร่วมมือ ด้วยดีจากทุกฝ่ายและที่สำคัญประชาชนทุกคนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น ในทุกขั้นตอน

2.3 ขั้นตอนการควบคุมไปสู่การกระทำ (Control : C) ในการสร้างแนวทาง ไปสู่การปฏิบัตินั้นเป็นขั้นตอนการแสวงหาผู้รับผิดชอบและขั้นตอนการจัดทำแผนโครงการ ในส่วนของการแสวงหาผู้รับผิดชอบโดยให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มปรึกษาหารือกันและลงมติ เลือกกลุ่มกิจกรรมที่ได้แบ่งไว้ตามความสมัครใจในแต่ละประเภทของกิจกรรมในโครงการ ดังนี้

2.3.1 กิจกรรมที่คณะกรรมการบริหารชุมชนทำได้เอง รับผิดชอบ โดยกลุ่มที่ 1 ร่วมกันจัดทำรายละเอียดโครงการชื่อ “โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน บ้านยางโพรง” และตอบคำถามดังนี้ ทำอะไร (ชื่อ : โครงการ) ทำแล้วได้อะไร (วิธีดำเนินการ) จะใช้วัสดุอุปกรณ์อะไร (วัสดุอุปกรณ์) ทำเมื่อใด (วัน เวลา ที่ดำเนินการ) ใครบ้างจะช่วยทำ (ผู้ช่วยโครงการ) และใครรับผิดชอบ (ผู้ดูแลและประสานงานโครงการ)

2.3.2 กิจกรรมที่ต้องเสนอต่อกรมป่าไม้การของบประมาณสนับสนุน หรือดำเนินการ รับผิดชอบโดยกลุ่มที่ 2 ร่วมกันจัดทำรายละเอียดโครงการชื่อ “โครงการ ส่งเสริมและพัฒนาการใช้ประโยชน์ไม้ขนาดเล็กและของป่า” และตอบคำถามดังนี้ ทำอะไร (ชื่อโครงการ) ทำแล้วได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะได้รับ) ทำที่ไหน (สถานที่ดำเนินการ) ขอตั้งงบประมาณเมื่อไร (ปีที่ขอตั้งงบประมาณ) ใครติดตามความก้าวหน้าการนำโครงการเข้าบรรจุ ในแผนงบประมาณประจำปีของกรมป่าไม้

2.3.3 กิจกรรมประเภทที่ต้องเสนองบประมาณจากหน่วยงานอื่น ที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบโดยกลุ่มที่ 3 ร่วมกันทำรายละเอียดโครงการ โครงการชื่อ “โครงการ ครอบครัวยุวมิตรร่วมกันปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ” และตอบคำถามดังนี้ ทำอะไร (ชื่อโครงการ) ทำแล้วได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะได้รับ) ทำที่ไหน (สถานที่ดำเนินการ) ขอเมื่อไร (ปีที่ของงบประมาณ) ขอจากหน่วยงานไหน (ชื่อหน่วยงานที่สนับสนุน) ใครติดตาม ความก้าวหน้าของโครงการ

จากขั้นตอนของการปฏิบัติการทั้ง 3 ขั้นตอน ใน 2 ขั้นตอนแรกได้มีการระดมความคิดเห็นความเป็นมาในอดีต ปัจจุบันและในอนาคตที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยภายในชุมชนซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ พุดคุยถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยเฉพาะในขั้นการกำหนดโครงการ ไปสู่การปฏิบัตินั้นนับว่าเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

3. ผลการประเมินการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบความรู้และเจตคติของคณะกรรมการบริหารชุมชนที่เข้าร่วมประชุม พบว่า หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Post - test) คณะกรรมการบริหารชุมชนมีความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอยและมีเจตคติสูงขึ้นกว่าก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าคณะกรรมการบริหารชุมชน ที่เข้าร่วมประชุมตามกระบวนการ AIC เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พิเชิต ไทยนิยม (2553) ซึ่งกล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม พิจารณา ตัดสินใจการได้ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนเอง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะซึ่งประกอบด้วยข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาต่อไป และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. เพื่อให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ควรขยายความร่วมมือจากชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนมากขึ้น
2. เนื่องจากปัจจุบันป่าชุมชนบ้านยางโพรงเป็นป่าเปิด มีกิจกรรมเกี่ยวกับป่าเป็นประจำ ควรพิจารณาในการปิดป่าบางช่วงเพื่อลดการรบกวนป่าชุมชน และเปิดโอกาส

ให้ป่าได้ปรับตัวและฟื้นตัวเองตามธรรมชาติ

3. ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อแสดงการเข้ามามีส่วนร่วมของราษฎรในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ แสดงถึงความสามัคคีของคนในชุมชน โดยนำพิธีกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า เช่น การสืบชะตาป่าหรือบวชป่ามาใช้เป็นพิธีกรรมสร้างแนวทาง โดยจัดเป็นงานบุญประจำปีเพื่อให้คนได้มีส่วนร่วม จะทำให้เยาวชนรุ่นใหมหันมาให้ความสนใจและร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนมากยิ่งขึ้น

4. องค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการป่าชุมชนควรเน้นการประชาสัมพันธ์โดยการใช้สื่อต่างๆ ที่เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่อย่างต่อเนื่องและจริงจัง

5. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานในพื้นที่ และปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านยางโพรงเพิ่มเติม เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าอย่างมีส่วนร่วม

6. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดใหม่ในการอนุรักษ์ป่า ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านยางโพรง ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งจัดด้วยเวลาที่ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการ AIC ซึ่งใช้เวลาเพียง 2 เท่านั้น จึงดำเนินการได้ถึงขั้นตอนการเขียนแผนปฏิบัติการเท่านั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีขั้นตอนการติดตามผล ตามแผนโครงการว่าเมื่อนำไปปฏิบัติและประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

2. เพื่อให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้นควรขยายความร่วมมือจากชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศ วะสี. (2541). **ชุมชนเข้มแข็งทุนทางสังคมไทย**. หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็งลำดับที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาคารออมสิน.
- ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2552). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : โครงการสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- ปารีชาติ วลัยเสถียร. (2542). **เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สค.651 : ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2551). **การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร**. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พิชิต ไทนิยม. (2553). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเขตเทศบาลตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา**. งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรมและสังคม คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เศรณีย์ จุฬาสรีกุล. (2548). **คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์
- Bloom, B. S. (1986). **Taxonomy of Education Objective Handbook : Domain**. New York : David McKay.

